

Jerzy Rajski

Nowa umowa między PRL a CSRS o uregulowaniu obrotu prawnego w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych

Palestra 6/8(56), 60-67

1962

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Nowa umowa między PRL a CSRS o uregulowaniu obrotu prawnego w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych

W dniu 4 lipca 1961 r. podpisana została w Warszawie umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Czechosłowacką Republiką Socjalistyczną o uregulowanie obrotu prawnego w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych. Umowa ta została ratyfikowana przez Radę Państwa 22 lutego br. i ogłoszona w Nr 23 Dziennika Ustaw pod poz. 103 z dnia 20.IV.1962 r.

Umowa powyższa zastąpiła obowiązującą dotychczas w tym zakresie umowę z dnia 21 stycznia 1949 r. (Dz. U. Nr 20, poz. 133), zawartą w innym okresie historycznym rozwoju państwowości i prawa w obu krajach.¹

Umowa z 1949 r. spełniła doniosłą rolę w kształtowaniu stosunków prawnych nie tylko między PRL a CSRS, będąc bowiem pierwszą tego rodzaju umową zawartą po wojnie stanowiła wzór dla wielu innych umów zawieranych pomiędzy państwami socjalistycznymi w latach 1949—1960. W okresie 12-letniego jej stosowania obie strony nagromadziły wiele doświadczeń, w wyniku których doszły do zgodnego wniosku, że w nowym okresie rozwoju obu zaprzyjaźnionych narodów należy stosunki prawne między nimi oprzeć na nowych, szerszych i bardziej udoskonalonych zasadach.² Rezultatem prac i rokowań między delegacjami prawników polskich i czechosłowackich zmierzających do zrealizowania tego celu stanowi umowa z dnia 4 lipca 1961 r.

Dzieli się ona na sześć części: I — postanowienia ogólne, II — sprawy cywilne i rodzinne, III — sprawy karne, IV — pomoc prawna w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, V — dokumenty i VI — postanowienia końcowe.

Umowa rozszerza — w porównaniu z poprzednim stanem rzeczy — zakres ochrony prawnej, jakiej udzielają sobie nawzajem ogranicy obu państw. Umowa z 1949 r. regulowała wyłącznie kwestie ochrony sądowej obywateli. Umowa z 1961 r. reguluje także kwestie związane z ochroną prawną osób prawnych (art. 1 ust. 3) oraz poza sądowną ochroną praw obywateli (art. 1 ust. 1 i 2). Nowa umowa rozsze-

¹ Por. H. Świątkowski: Umowa między Rzeczpospolitą Polską, a Republiką Czechosłowacką o wzajemnym obrocie prawnym w sprawach cywilnych i karnych, „Demokratyczny Przegląd Prawniczy” nr 2 z 1949 r., s. 3 i nast.

² E. Wierzbowski: Umowa o obrocie prawnym między PRL a CSRS, „Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości” nr 5 z 1962 r., s. 67.

rza także sferę bezpośredniego porozumiewania się organów obu państw. Zgodnie z jej art. 2 sądy, prokuratury i biura notarialne obu Umawiających się Stron³ porozumiewają się ze sobą bezpośrednio we wszystkich sprawach wynikających na tle wzajemnego obrotu prawnego, inne organy zaś właściwe w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych porozumiewają się z a i c h p o ś r e d n i c t w e m.

Umowa ogranicza możliwości odmowy przeprowadzenia czynności w zakresie objętym jej przepisami tylko do wypadku, gdy wykonanie tej czynności mogłoby zagrozić suwerenności lub bezpieczeństwu wezwanej Strony (art. 6).

Umowa uregulowała pominięte przez jej poprzedniczkę zagadnienie zdolności osób fizycznych i prawnych. Zgodnie z art. 7 zdolność prawną i zdolność do czynności prawnych osoby fizycznej ocenia się według prawa tej Strony, której jest ona obywatelem, zdolność zaś osoby prawnej według prawa tej Strony, zgodnie z którym została ona utworzona.

Do ubezwłasnowolnienia właściwy jest organ oraz prawo tej Strony, której obywatelem jest osoba mająca być ubezwłasnowolniona (art. 8). Jeżeli jednak osoba mająca obywatelstwo jednej Strony ma miejsce zamieszkania na obszarze drugiej Strony, to w wypadkach nie cierpiących zwłoki organ tej drugiej Strony może wydać t y m c z a s o w e z a r z ą d z e n i a potrzebne do ochrony tej osoby lub jej majątku (przesyłając odpisy tych zarządzeń właściwemu organowi Strony, której obywatelem jest ta osoba). Jeżeli organy państwa ojczystego, zawiadomione o istnieniu przesłanek do ubezwłasnowolnienia, nie podejmą odpowiedniego postępowania albo nie wypowiedzą się w tej kwestii w terminie trzech miesięcy, to organ miejsca zamieszkania danej osoby może przeprowadzić postępowanie o ubezwłasnowolnienie według prawa swego państwa, gdy przyczynę ubezwłasnowolnienia przewiduje również prawo tej Strony, której dana osoba jest obywatelem. Orzeczenie o ubezwłasnowolnieniu powinno być przesłane właściwemu organowi drugiej Strony.

Do uznania osoby za zmarłą oraz do stwierdzenia zgonu właściwe są władze i prawo tej Strony, której obywatelem była ta osoba w czasie, gdy według ostatnich wiadomości pozostawała jeszcze przy życiu (art. 11 ust. 1 i 3). Jednakże organ jednej Strony na wniosek osoby na jej obszarze zamieszkałej może uznać obywatela drugiej Strony za zmarłego lub stwierdzić jego zgon, jeżeli według prawa osoba ta jest uprawniona do złożenia takiego wniosku (art. 11 ust. 2). Przepis ten dotyczy wyłącznie kwestii j u r y s d y k c j i, albowiem organ ten powinien orzekać na podstawie prawa właściwego na zasadach ogólnych (tj. *lex patriae*).

Przesłanki materialne do zawarcia małżeństwa ocenia się dla każdej z osób zawierających ten związek według prawa tej Strony, której jest ona obywatelem, natomiast forma zawarcia małżeństwa podlega prawu tej Strony, przed której organem małżeństwo ma być zawarte (*lex loci contractus*).

Należy tu podkreślić, że prawo czeskosłowackie wkłada na obywateli CSRS pragnących wstąpić w związek małżeński z cudzoziemcem obo-

³ W dalszym ciągu skrótowo określanych jako „Strony”.

wiązek uzyskania zezwolenia Ministra Spraw Wewnętrznych.⁴ Zezwolenie powyższe traktowane jest w tego rodzaju wypadkach jako przesłanka konieczna do zawarcia związku małżeńskiego, gdyż brak tej przesłanki powoduje nieważność małżeństwa. Ponieważ omawiana umowa nie przewiduje odchyień od powyższych wymagań, powinny one być respektowane także i w naszej praktyce. Jest to sprawa o tyle ważna, że jak stwierdza Wierzbowski w cyt. wyżej artykule (s. 68), „zdarzały się przypadki, iż obywatele czechosłowaccy, zamierzając zawrzeć związek małżeński z obywatelami polskimi, zwracali się do sądu polskiego o zwolnienie ich od obowiązku przedstawienia w urzędzie stanu cywilnego świadectwa zdolności prawnej do zawarcia małżeństwa, uzasadniając wniosek tym, że prawo CSRS nie zna takich świadectw. Sąd stwierdzał, że istotnie prawo CSRS nie zna takich świadectw, i zapominając o wymaganym zezwoleniu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, zwalniał obywateli CSRS od obowiązku przedstawienia świadectwa, zamiast wniosek oddalić”.

Prawa i obowiązki oraz stosunki majątkowe małżonków podlegają prawu Strony, której są obywatelami (*lex patriae*). Natomiast jurysdykcja sądów oparta jest na kryterium zamieszkania: „Właściwy jest sąd Umawiającej się Strony, na której obszarze małżonkowie mają lub mieli ostatnio miejsce zamieszkania” (art. 13 ust. 1 in fine). Jeżeli jeden z małżonków jest obywatelem jednej Strony, drugi zaś obywatelem drugiej Strony, to stosuje się prawo tej Strony, na której obszarze małżonkowie mają lub mieli ostatnio miejsce zamieszkania, przy czym właściwy jest sąd tej Umawiającej się Strony (art. 13 ust. 2). Dla wypadków, w których małżonkowie ci nie mają ani nie mieli ostatnio⁵ miejsca zamieszkania, umowa nie przewiduje żadnego rozwiązania. W tej sytuacji trzeba będzie stosować przepisy wewnętrznego ustawodawstwa (u nas: art. 4 k.p.c. oraz art. 14 i nast. ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym).

Rozwód podlega prawu tej Strony, której obywatelami są małżonkowie w chwili wniesienia pozwu o rozwód. Umowa przewiduje zasadę właściwości sądów ojczystych, jeżeli małżonkowie są obywatelami jednej Strony, chyba że mieszkają oni na terytorium drugiej Strony, której sądy stają się w takim wypadku sądami właściwymi alternatywnie.⁶ Jeżeli w chwili wniesienia pozwu o rozwód jeden z małżonków jest obywatelem jednej Strony, a drugi obywatelem drugiej Strony, to właściwy jest sąd tej Strony, na obszarze której oboje małżonkowie mają lub mieli ostatnio miejsce zamieszkania, przy czym sąd stosuje prawo swego państwa (art. 14 ust. 2).

Ustalenie istnienia, nieistnienia oraz unieważnienie małżeństwa z powodu:

1) naruszenie materialnych przesłanek zawarcia małżeństwa — podlega prawu ojczystemu każdego z małżonków;

⁴ Zob. R. Bystrický: *Základy mezinárodního práva soukromého*, Praha 1958.

⁵ Powstaje problem interpretacyjnej natury, jak należy rozumieć warunek, żeby małżonkowie „mieli ostatnio” (podkreś. moje — J.R.) miejsce zamieszkania” na obszarze danej strony.

⁶ Fakt zamieszkania jednego z małżonków na obszarze drugiej strony nie uzasadnia zatem jurysdykcji sądów tej drugiej strony.

2) niezachowania formy przy jego zawieraniu — podlega prawu tej Strony, przed której organem małżeństwo zostało zawarte (art. 15).

Właściwość sądów przedstawia się tak jak w sprawach rozwodowych.

Do uznania, ustalenia, zaprzeczenia ojcostwa lub macierzyństwa oraz w sprawach dotyczących władzy rodzicielskiej i praw stanu dziecka właściwe są sądy i prawo tej Strony, której obywatelem jest dziecko. Jeżeli jednak obie strony lub uczestnicy postępowania mają miejsce zamieszkania na obszarze jednego państwa, to wówczas również jego sądy są właściwe do rozpoznawania tych spraw (art. 16).

W sprawach alimentacyjnych między krewnymi oraz między osobami, których małżeństwo zostało rozwiązane lub unieważnione, jak również między przysposabiającym a przysposobionym właściwe są:

- 1) prawo tej Strony, której obywatelem jest osoba uprawniona;
- 2) sądy tej Strony, na której obszarze ona mieszka.

Przysposobienie podlega prawu tej Strony, której obywatelem jest przysposabiający, a jeżeli dziecko przysposabiają małżonkowie, z których jeden jest obywatelem jednej Strony, a drugi obywatelem drugiej Strony, to powinny być dopełnione warunki przewidziane przez prawo obu państw. Zgoda dziecka i innej osoby lub organu jest potrzebna, jeżeli wymaga tego prawo tej Strony, której dziecko, mające być przysposobione, jest obywatelem. Właściwe są sądy Strony, której obywatelem jest przysposabiający. Jeżeli dziecko przysposabiają małżonkowie, którzy mają obywatelstwo: jeden polskie, a drugi czeskosłowackie oraz miejsce zamieszkania na obszarze drugiej Strony, właściwe są sądy tej Strony. Te same zasady stosuje się odpowiednio do stwierdzenia nieważności lub rozwiązania przysposobienia (art. 18 ust. 5).

Umowa w sposób wyczerpujący i bardzo szczegółowy unormowała kompleks zagadnień związanych z opieką i kuratelą. Zasadą w tych sprawach jest właściwość prawa i władz ojczystych osoby, która ma być poddana opiece lub kurateli. Organy drugiej Strony mają obowiązek zawiadamiania właściwych władz ojczystych wtedy, gdy zachodzi potrzeba wydania odpowiednich zarządzeń w zakresie opieki lub kurateli dla ochrony ich obywatela, którego miejsce zamieszkania lub majątek znajduje się na obszarze tej Strony. W wypadkach nie cierpiących zwłoki organy te mają także prawo wydawania odpowiednich zarządzeń tymczasowych według prawa swego państwa (art. 20 ust. 2).

Właściwe organy ojczyste mogą przekazać sprawowanie opieki lub kurateli organowi drugiej Strony, jeżeli na jej obszarze osoba poddana opiece lub kurateli ma swoje miejsce zamieszkania lub majątek. Przekazanie to staje się skuteczne z chwilą, gdy organ wezwany przez nią sprawowanie opieki lub kurateli i zawiadomi o tym organ wzywający. Organ, który przejął opiekę lub kuratelę, sprawuje ją zgodnie z prawem swego państwa, stosując jednak prawo ojczyste danej osoby w zakresie oceny jej zdolności do działań prawnych. Organ ten nie jest upoważniony do wydawania orzeczeń dotyczących stanu cywilnego, może jednak udzielić zezwolenia na zawarcie małżeństwa (art. 21 ust. 2 in fine).

Stosunki prawne w zakresie dziedziczenia podlegają prawu tej Strony, której obywatelem był spadkobierca w chwili śmierci. Jeżeli jednak

prawo jednej Strony, na której obszarze znajduje się mienie stanowiące spadek, zawiera ograniczenia w dziedzinie takiego mienia przez obywateli tej Strony, to ograniczenia te stosuje się również do obywateli drugiej strony (art. 22). U nas doniosłe ograniczenia obszarowe obowiązują np. co do dziedziczenia nieruchomości rolnych [obszar gruntu nabywanego w drodze dziedziczenia przez osobę fizyczną nie może przekraczać, łącznie z obszarem gruntów, które stanowią jej własność lub udział we współwłasności, norm określonych w art. 2 ust. 1 lit. e) dekretu z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej — Dz. U. Nr 3, poz. 13 z 1945 r.]. W razie przekroczenia — wskutek odziedziczenia nieruchomości rolnej — powyższych norm obszarowych, nadwyżka gruntu z nieruchomości odziedziczonej może być orzeczeniem powiatowej rady narodowej przejęta na własność państwa bez odszkodowania i wolna jest od obciążeń z wyjątkiem służebności gruntowych (art. 4 pkt 1 i art. 5 ustawy z dnia 13 lipca 1957 r. o obrocie nieruchomościami rolnymi — Dz. U. Nr 39, poz. 172).⁷

Zdolność do sporządzenia lub odwołania testamentu, jak również skutki prawne wad oświadczenia woli ocenia się według prawa tej Strony, której obywatelem był spadkodawca w czasie sporządzenia lub odwołania testamentu. To samo prawo stosuje się również do określenia, jakie inne rodzaje rozporządzeń na wypadek śmierci są dopuszczalne.

Natomiast forma testamentu podlega prawu tej Strony, której obywatelem był spadkodawca w chwili sporządzenia testamentu. Wystarczy jednak zachowanie prawa tej Strony, na której obszarze został sporządzony. Odnosi się to również do odwołania testamentu (art. 24).

Do przeprowadzenia postępowania spadkowego w sprawach dotyczących dziedziczenia mienia ruchomego właściwe są organy tej Strony, której obywatelem był spadkodawca w chwili śmierci. Jeżeli jednak ruchome mienie spadkowe znajduje się na obszarze jednej Strony, to na wniosek spadkobiercy lub zapisobiercy (za zgodą wszystkich spadkobierców i zapisobierców) postępowanie może przeprowadzić organ tej Strony (art. 25).

Zarządzenia niezbędne do zabezpieczenia lub zarządu mienia wchodzącego w skład spadku wydają organy tej Strony, na obszarze której ono się znajduje. Zawiadamiają one jednocześnie o tym niezwłocznie przedstawicielstwo dyplomatyczne lub konsularne drugiej Strony (art. 28). Do otwarcia i ogłoszenia testamentu właściwy jest organ tej Strony, na której obszarze testament się znajduje (art. 29).

Ciekawe są też postanowienia umowy dotyczące *w y d a n i a s p a d k u*. Ruchome mienie spadkowe lub kwoty pieniężne uzyskane ze sprzedaży mienia spadkowego (zarówno ruchomego, jak i nieruchomego) na obszarze jednej Strony przekazuje się spadkobiercom lub zapisobiercom będącym obywatelami drugiej Strony. Jeżeli są oni nieobecni i nie ustanowili pełnomocników, przekazuje się je właściwemu przedstawicielstwu dyplomatycznemu lub konsularnemu. Przekazaniu podlega ta część

⁷ Por. uchwałę S.N. z dnia 9 lutego 1960 r. 4 CO 17/59, OSPIKA z 1960 r., poz. 257. Zob. także J. Gwiazdomorski: Zarys prawa spadkowego, Warszawa 1961, s. 24 i 31. Co do czechosłowackiego prawa spadkowego, por.: Pravo dedicke — Komentář pod red. Rudolfa Holuba, Praha 1957 i K. Plank: Dedicke pravo, Praha 1954.

mienia spadkowego, która pozostała po zaspokojeniu lub zabezpieczeniu roszczeń wierzyciela spadkodawcy i innych roszczeń związanych ze spadkiem, zgłoszonych w terminie przewidzianym przez prawo tej Strony, na której obszarze mienie to się znajduje, oraz po zapłaceniu lub zabezpieczeniu podatków i opłat związanych ze spadkiem (art. 31).

W sprawach majątkowych umowa przewiduje, że dla oceny formy czynności prawnych stosuje się prawo obowiązujące dla samej czynności. Wystarczy jednak stosowanie prawa obowiązującego w miejscu dokonania czynności (*lex loci contractus*). Czynności prawne dotyczące nieruchomości podlegają prawu tej Strony, na której obszarze nieruchomość jest położona (*lex rei sitae*). Na tej samej podstawie oparta jest jurysdykcja sądów w tych sprawach (art. 34 i 35).

Umowa przewiduje w art. 36, że dla zobowiązań powstałych z czynów niedozwolonych lub innych zdarzeń powodujących obowiązek wynagrodzenia szkody właściwe są władze i prawo tej Strony, na obszarze której nastąpił czyn lub zdarzenie. Poszkodowany może jednak wnieść powództwo także do sądu tej Strony, na której obszarze ma miejsce zamieszkania pozwany lub gdzie znajduje się jego majątek. Umowa zapewnia zatem (w szerokim zakresie) poszkodowanemu dostęp do najwygodniejszego dlań sądu.

Prawomocne orzeczenie wydane przez organy jednej Strony w sprawach niemajątkowych cywilnych i rodzinnych są uznawane na obszarze drugiej Strony bez przeprowadzenia postępowania o uznanie.⁸ Warunkiem uznania jest jednak to, żeby organ, który wydał dane orzeczenie, był właściwy stosownie do przepisów tej umowy oraz aby organ drugiej Strony nie wydał wcześniej prawomocnego orzeczenia (art. 43).

W ten sposób umowa wprowadza wyjątek od przyjętej przez k.p.c. zasady, że uznanie wymaga przeprowadzenia odrębnego postępowania i wydania orzeczenia uznającego przez sąd polski (jeżeli umowa międzynarodowa nie stanowi inaczej — art. 474¹ k.p.c.).⁹ Natomiast orzeczenia wydane przez organy jednej Strony mogą być wykonywane na obszarze drugiej Strony tylko za zezwoleniem właściwego sądu (art. 46), który wyda je, jeżeli:

- a) orzeczenie jest prawomocne i wykonalne;
- b) organ, który je wydał, był właściwy stosownie do postanowień tej umowy;
- c) dłużnik nie był pozbawiony możliwości uczestniczenia w postępowaniu, a w razie nieposiadania zdolności procesowej — należytego przedstawiciela;

⁸ Przyjąć chyba należy, że chodzi w tym wypadku o wszelkiego rodzaju prawa niemajątkowe cywilne i rodzinne, a nie tylko o tzw. „prawa stanu”, o których wyłącznie wspomina E. Wierzbowski, omawiając powyższe postanowienie umowy (jw., s. 69).

⁹ Por. J. Jodłowski: Nowe przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego (II), „Nowe Prawo” nr 5/1962 r., s. 641; J. Rajski: Nowe przepisy z zakresu postępowania cywilnego międzynarodowego, „Palestra” nr 3—4/1962, s. 37—38.

- d) orzeczenie nie jest sprzeczne z prawomocnym orzeczeniem zapadłym wcześniej między tymi samymi stronami procesowymi i to samo rozszczenie i na tej samej podstawie prawnej, wydanym przez sąd tej Strony, na obszarze której ma być udzielone zezwolenie na wykonanie orzeczenia, ani nie stanowi rozstrzygnięcia sprawy wcześniej wszczętej w postępowaniu, toczącym się przed sądem tejże Strony; postanowienie to nie ma zastosowania, jeżeli w zasadniczy sposób zmieniły się okoliczności faktyczne, na podstawie których zostało wydane dawne orzeczenie i które uzasadniały wydanie nowego orzeczenia;
- e) przy wydaniu orzeczenia zostało zastosowane prawo właściwe według postanowień niniejszej umowy, chyba że zastosowane prawo Umawiającej się Strony, której organ orzekał, nie różni się w sposób istotny od prawa drugiej Strony.

W praktyce może powodować trudności warunek wskazany wyżej pod lit. d). Wynika z niego przede wszystkim zasada, że uznanie orzeczenia drugiej Strony wyłączone jest nie tylko wtedy, gdy sprawa została wcześniej prawomocnie osądzona przez sąd państwa, na którego obszarze ma być ono uznane, ale nawet wtedy, gdy na tymże obszarze wszczęto przed nim wcześniej postępowanie. Ze sformułowania powyższego wynika, że zarzut zawisłości sporu przed sądem czechosłowackim nie ma żadnego wpływu na postępowanie wcześniej wszczęte i toczące się przed sądem krajowym.¹⁰

W art. 48—51 uregulowane zostały najważniejsze kwestie natury proceduralnej w zakresie postępowania o wykonanie orzeczenia drugiej Strony. Zgodnie z art. 52 postanowienia te stosują się odpowiednio od ugód sądowych.

W omówionej dotychczas części drugiej mieszczą się ponadto przepisy dotyczące kosztów procesu (art. 37—42), a więc takich kwestii, jak zwolnienie od zabezpieczenia kosztów procesu i zwolnienie od kosztów postępowania.

W ramach niniejszych uwag nie jest rzeczą możliwą szersze omówienie pozostałych postanowień umowy. Ograniczyć się zatem muszę do wskazania uregulowanych przez nią materii.

Część trzecia (art. 58—79), obejmująca sprawy karne, zawiera szczegółowe postanowienia dotyczące ekstradycji i tranzytu przestępców, przejęcia ścigania karnego, zawiadamiania o wynikach postępowania karnego oraz zawiadamiania o wypadkach zastosowania aresztu tymczasowego w stosunku do obywateli drugiej Umawiającej się Strony.

W części czwartej (art. 80—90) zamieszczone zostały wspólne postanowienia dla spraw cywilnych i karnych o ochronie świadków i biegłych, zachowaniu terminów wyznaczonych stronom w procesie, o pomocy w ustalaniu adresów osób, przeciwko którym mają być wytoczone powództwa, oraz o kosztach pomocy prawnej.

Wreszcie część piąta (art. 91—93) obejmuje postanowienia o mocy dowodowej dokumentów sporządzonych lub poświadczonych w jednym

¹⁰ Por. J. Rajski: Procesowe skutki wytoczenia powództwa za granicą (*lis alibi pendens*, „Palestra” nr 8/1961 r., str. 8 i nast.

kraju, które mogą być bez potrzeby legalizacji użyte na obszarze drugiego kraju, a nadto szczegółowe postanowienia o udzielaniu akt stanu cywilnego i innych dokumentów dotyczących praw i interesów obywateli obu stron.

W części szóstej (art. 94—96) zawarte są postanowienia końcowe. Z treści art. 94 wynika, że umowa weszła w życie z upływem 19 kwietnia 1962 r.¹¹ Umowa zawarta jest na okres pięciu lat, licząc od dnia jej wejścia w życie, i ulega przedłużeniu każdorazowo na dalszy okres pięcioletni, jeżeli żadna z Umawiających się Stron nie wypowie jej na sześć miesięcy przed upływem danego okresu (art. 95).

Z dniem wejścia nowej ustawy w życie straciła moc obowiązującą umowa z 1949 r.

¹¹ To jest po upływie 30 dni od wymiany dokumentów ratyfikacyjnych, co nastąpiło w Pradze 20.III.1962 r. Zob. Oświadczenie rządowe z dnia 23.III.1962 r. w sprawie wymiany dokumentów ratyfikacyjnych między PRL a CSRS o uregulowaniu obrotu prawnego w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, podpisanej w Warszawie dnia 4 lipca 1961 r. (Dz. U. z 1962 r. Nr 23, poz. 104).